

JULIJANA VUKSANOVIĆ, Bar

NATALITET I MORTALITET ODOJČADI U JUGOZAPADNOM DIJELU SKADARSKOG JEZERA

UVOD

Ovaj rad obrađuje samo dva karakteristična vitalna događaja (natalitet i mortalitet odojčadi) u jugozapadnom dijelu bazena Skadarskog jezera koji čine tri teritorijalne cjeline: Krajina, Šestani i Crmnica. Ove tri cjeline imaju niz karakteristika, koje se održavaju i na vitalne događaje stanovništva.

Krajina se geografski prostire uz obod jezera od sela Ckla, blizu albanske granice, do sela Bobovišta koje leži na samoj obali jezera. Broji nešto preko 4000 stanovnika i predstavlja čistu etničku cjelinu, albanske nacionalnosti i muslimanske vjeroispovjesti.

Nasleđe prošlosti, loše komunikacije, kasna elektrifikacija, veoma loše vodosnabdijevanje, kao i neke zaostale navike i običaji, ostavili su svoj pečat na higijenski i uopšte zdravstveno-prosvetni nivo stanovništva, što se manifestuje i na vitalne događaje a posebno na mortalitet odojčadi.

Šestani se nastavljaju na Krajinu i prostiru se skoro do malog ribarskog zaseoka Krnjice, odakle počinje Crmnica. Stanovništvo je albanske i crnogorske nacionalnosti, uglavnom muslimanske i katoličke vjeroispovjesti. Navike i običaji, kao i higijenski nivo stanovništva su kao i u Krajini. Šestani danas broje nešto preko 1700 stanovnika i predstavljaju najmanju populaciju u ovom dijelu obale Skadarskog jezera.

Crmnica se prostire od sela Krnjica do Virpazara sa bližom okolinom. Broji nešto preko 4200 stanovnika, crnogorske nacionalnosti. Po mnogim karakteristikama bitno se razlikuje od Krajine i Šestana, što se odražava i na vitalne događaje stanovništva, posebno na natalitet i mortalitet odojčadi.

Crmnica geografski leži blizu važnih saobraćajnica, jadranske magistrale i pruge Beograd—Bar. Blizu je Titograda i turističkog primorskog pojasa, koji ovde predstavljaju važne privredne centre i zapošljavaju znatan broj stanovnika. Blizina Titograda omogućava školovanje djece i omladine. U poslijeratnom periodu nastala je zapažena emigracija stanovništva, koja i danas traje. Pojedini zaseoci su ostali praktično bez stanovnika a stopa nataliteta se spušta i do 6‰.

Zdravstvena prosvijećenost i higijenski nivo stanovništva su ovde na znatno višem stepenu u odnosu na Krajinu i Šestane, što se odražava i na vitalne događaje.

Neke karakteristike populacije u sva tri područja prikazuje tabela 1.

Populacija u sva tri opisana područja čini 37‰ od ukupne populacije opštine Bar.

Tabela 1

Karakteristike populacije u jugozapadnom dijelu bazena Skadarskog jezera

Područje	Broj domać.	Broj stanov.	Broj stan. na 1 domać.	Djeca 0—6 god.	Djeca 7—19 god.	Broj fert. žena
Krajina	801	4086	5,10	522	517	915
Šestani	355	1761	4,96	275	255	307
Crmnica	1256	4234	3,36	336	315	923
Svega	2412	10801	4,18	1133	1087	2145

NATALITET

Tabela 2 i grafikoni 1, 2 i 3 prikazuju kretanje nataliteta u bazenu Skadarskog jezera zadnjih 20 godina. Kao što se iz navedenih priloga vidi, natalitet u ovom području pokazuje neke karakteristike. Stopa nataliteta zadnjih 20 godina postepeno opada, kao što je to slučaj i u cijeloj zemlji. Krivulja nataliteta Krajine i Šestana, donekle se poklapaju sa izuzetkom zadnjih 5 godina gde pokazuju divergenciju. Vremenska krivulja nataliteta Crmnice stoji daleko ispod krivulje dva opisana područja, što cijelom bazenu Skadarskog jezera smanjuje natalitet u odnosu na krivulju nataliteta opštine Bar. Nagli skok ili pad vremenske krivulje nataliteta u pojedinim godinama rezultat je fenomena malih brojeva, što karakteriše statistiku malih populacija.

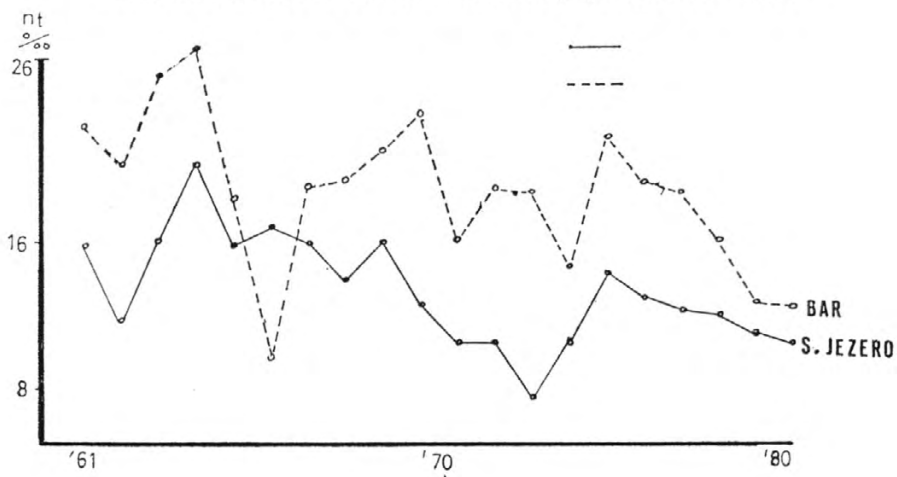
Tabela 2

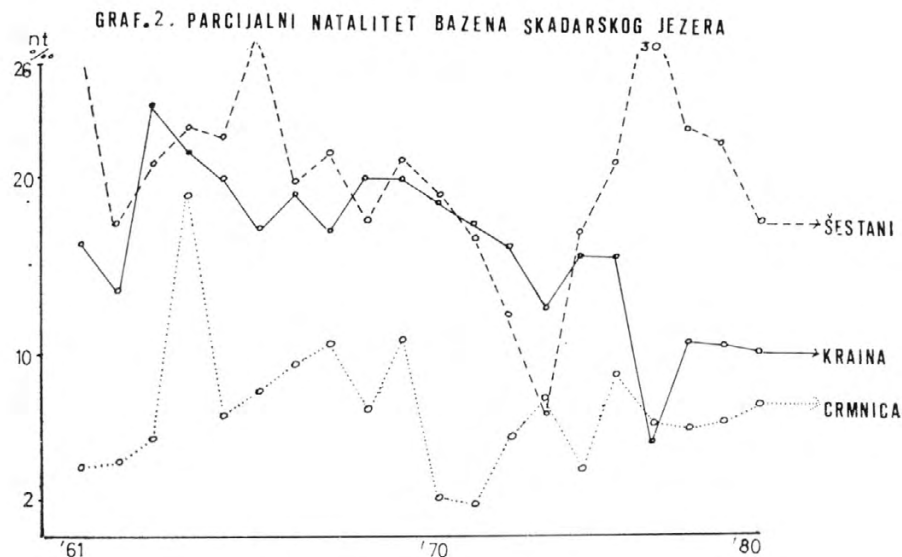
Natalitet (‰) u bazenu Skadarskog jezera (1961—1980)

Godina	Krajina	Šestani	Crmnica	Krajina i Šestani	Bazen Skad. jezera	Opština Bar
1961.	16,1	27,7	3,8	21,9	16,1	22,5
1962.	13,7	17,1	4,0	15,4	12,4	20,4
1963.	23,9	20,5	5,1	22,2	16,5	24,6
1964.	21,1	22,3	18,9	21,7	20,5	26,3
1965.	19,8	22,0	6,6	20,9	16,2	18,3
1966.	17,0	27,7	8,0	22,3	17,2	10,1
1967.	18,9	19,6	9,4	19,2	15,8	19,2
1968.	16,9	23,2	10,3	20,0	16,4	19,7
1969.	19,5	17,2	6,9	18,3	14,5	21,6
1970.	19,3	20,8	10,7	20,0	16,7	23,1
1971.	18,3	18,5	2,0	18,4	13,1	16,3
1972.	17,1	16,2	1,8	16,6	11,4	18,6
1973.	16,0	12,1	5,2	14,0	11,1	18,2
1974.	10,5	6,6	7,6	8,5	8,1	15,0
1975.	13,5	16,6	3,7	15,0	11,2	22,1
1976.	15,6	20,3	8,5	17,9	14,8	19,8
1977.	5,1	31,3	5,8	18,2	13,7	19,2
1978.	10,7	22,2	5,7	16,4	12,9	16,3
1979.	10,5	21,9	5,8	16,2	12,7	13,6
1980*	10,2	17,2	7,1	13,7	11,8	14,0

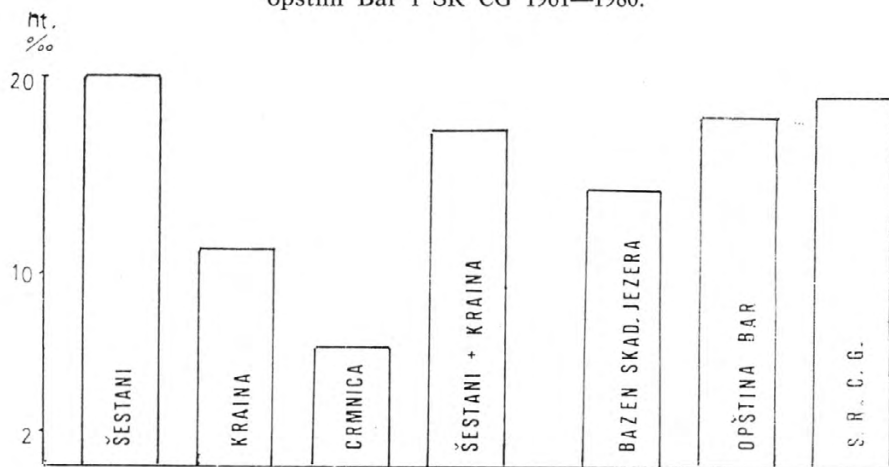
1980* = trend

Graf. 1. Natalitet u bazenu Skadarskog jezera 1961—1980.

Graf. 3. Poređenje nataliteta u bazenu Skadarskog jezera, opštini Bar i SR CG 1961—1980.

MORTALITET ODOJČADI

Tabela 3 i grafikoni 4 i 5 prikazuju mortalitet odojčadi u ovom području. Kao i natalitet i mortalitet odojčadi, pokazuje ovde neke važne karakteristike, koje mogu biti korisne u borbi za njegovo smanjenje. Stopa mortaliteta odojčadi se i u ovom području postepeno smanjuje, iako zadnje 3—4 godine pokazuje oštre amplitude. Dvadesetogodišnja krivulja mortaliteta odojčadi bazena Skadarskog jezera stoji stalno visoko iznad krivulje za opštinu Bar.

Tabela 3

Mortalitet odojčadi (%) u bazenu Skadarskog jezera (1961—1980)

Godina	Krajina	Šestani	Crmnica	Krajina i Šestani	Bazen Skad. jezera	Opština Bar
1961.	102,5	75,5	92,6	89,0	90,8	47,2
1962.	102,5	181,8	57,1	142,1	113,6	102,5
1963.	179,1	175,0	—	177,0	177,1	70,1
1964.	218,7	45,4	81,6	132,0	115,8	37,7
1965.	257,6	68,2	71,4	162,9	132,7	47,1
1966.	155,8	53,6	57,1	104,7	89,1	46,6
1967.	87,5	75,0	189,2	81,2	117,5	61,5
1968.	133,3	145,8	—	139,5	140,3	64,8
1969.	102,5	83,3	45,5	92,9	77,1	43,7
1970.	118,6	22,7	95,2	70,6	80,1	54,0
1971.	110,5	86,5	48,5	98,5	82,2	71,7
1972.	98,1	76,1	—	87,1	86,1	36,5
1973.	85,2	58,2	30,2	71,7	57,2	44,7
1974.	48,8	—	—	48,8	48,8	21,0
1975.	111,1	137,9	—	148,9	124,5	34,8
1976.	47,6	111,1	28,6	79,3	62,4	31,1
1977.	117,6	—	—	117,6	117,6	36,2
1978.	37,0	52,1	111,1	44,5	65,8	39,4
1979.	55,5	54,1	—	54,8	54,2	29,7
1980*	68,1	68,1	54,1	68,1	76,2	30,2

1980* = trend

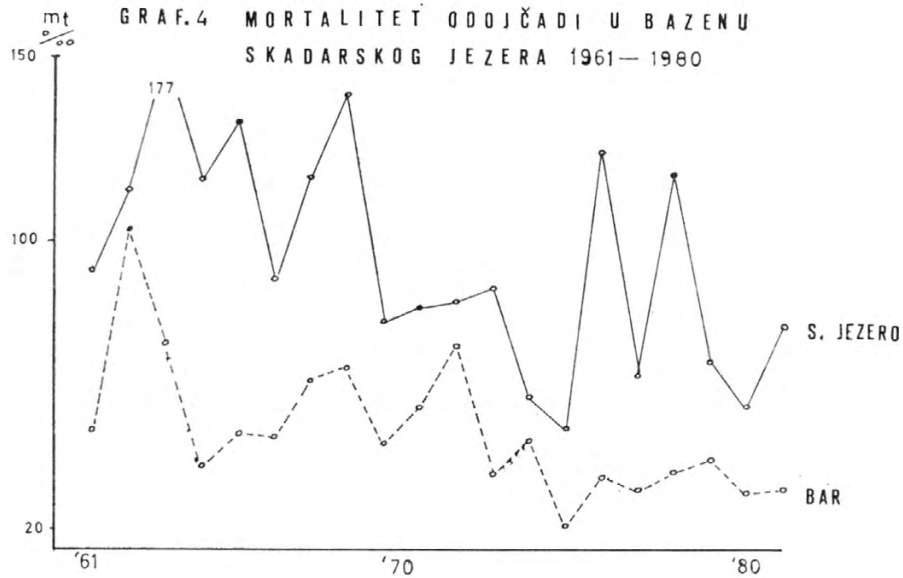
Ako se analizira vremenska krivulja za pojedina područja, uočavaju se oštre amplitude kroz cijeli 20-godišnji period. Važna je činjenica da svako od navedenih područja pokazuje tendenciju pada mortaliteta odojčadi, makar se radilo i o najzaostališem području.

Kao što je slučaj i kod nataliteta, Crmnica pokazuje skoro stalno najmanju stopu mortaliteta odojčadi, te time bitno utiče na stopu čitavog bazena Skadarskog jezera. Uprkos toj činjenici 20-godišnja stopa mortaliteta odojčadi bazena Skadarskog jezera, stoji dvostruko više iznad stopa u opštini Bar i SR Crnoj Gori.

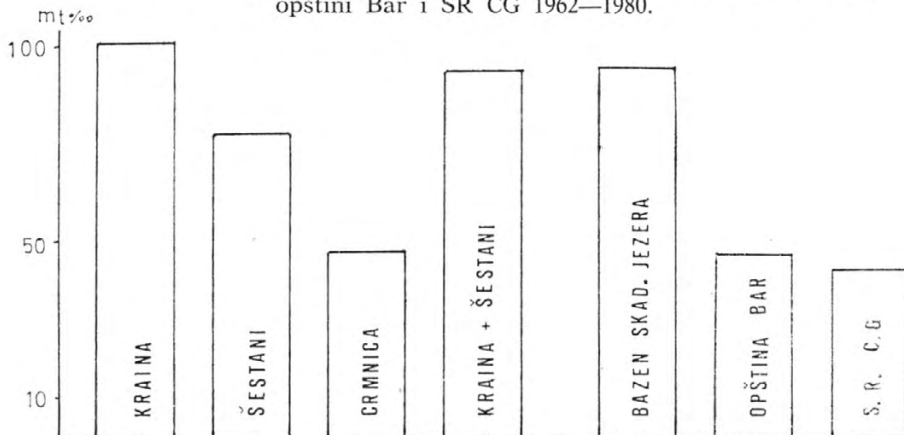
FAKTORI KOJI DJELUJU NA NATALITET I MORTALITET ODOJČADI

Grafikoni 3 i 5 jasno pokazuju da natalitet i mortalitet odojčadi u ovom području idu zajedno, što je skoro pravilo za ove vitalne događaje.

Jasan primjer zakonitosti i uticaja na visine stopa nataliteta i mortaliteta odojčadi pokazuje upravo slučaj ovih vitalnih događaja u bazenu Skadarskog jezera.

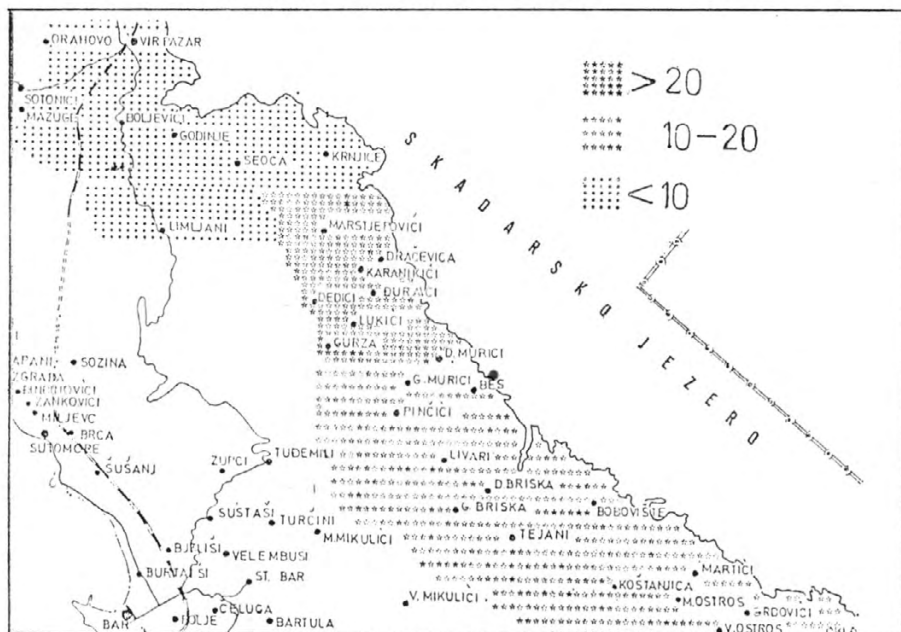

Graf. 5. Poređenje mortaliteta odojčadi u bazenu Skadarskog jezera, opštini Bar i SR CG 1962—1980.

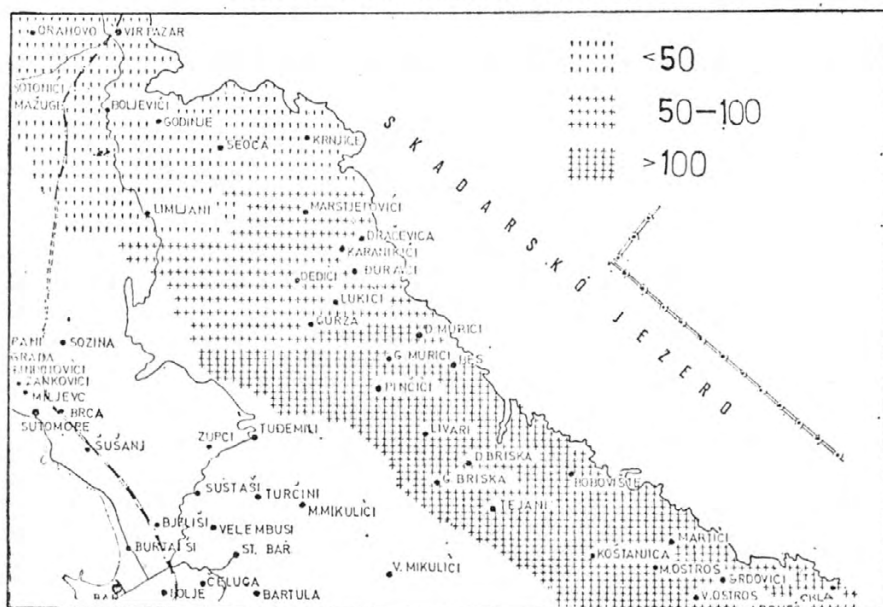

Krajina i Šestani, koji su do skoro imali loše komunikacije, bili bez elektrifikacije, bez mogućnosti da dalje školuju djecu i omladinu, sa usitnjenom i ekstenzivnom poljoprivredom i stočarstvom, zastarelim i štetnim navikama i običajima, niskom opštom a posebno higijenskom kulturom, veoma lošim higijensko-epidemiološkim prilikama i drugim sličnim faktorima, imali su kroz 20-godišnji period visoke stope nataliteta odojčadi i njihovog mortaliteta kao neizbježnog pratioca visokog nataliteta u našim prilikama.

Kartogram: 1. Geografska distribucija nataliteta (‰) u bazenu Skadarskog jezera 1961—1980.

Kartogram: 2. Geografska distribucija mortaliteta odojčadi (‰) u bazenu Skadarskog jezera 1960—1980.

Područje Crmnice, koje je imalo upravo obrnute prilike od područja Krajine i Šestana, pokazuje u 20-godišnjem periodu skoro dvostruko manju stopu nataliteta i mortaliteta odojčadi. Mora se uzeti u obzir i činjenica da je na ove niske stope uticala i enormna emigracija stanovništva iz Crmnice. Međutim, Crmnica je još prije 20 godina, dakle na početku masovne emigracije, pokazivala uočljivo manje stope nataliteta i mortaliteta odojčadi u odnosu na Krajinu i Šestane.

MJERE ZA UBLAŽIVANJE PROBLEMA

1. Ubrzati započetu elektrifikaciju svih sela i zaseoka.
2. Poboljšati komunikacije od glavnog i jedinog kolskog puta do pojedinih sela, kao i poboljšati plovne komunikacije po jezeru.
3. Instrumentima samoupravnog sistema omogućiti olakšice za privređivanje (poreske i carinske olakšice, povoljni krediti, politika zapošljavanja u društvenom sektoru i sl.).
4. Podizanje prikladnih pogona u samom području (ljekovito bilje, duhan, ruktvorine, objekti turizma, ribarstva i dr.).
5. Aktivirati vanškolske aktivnosti prosvjetnih radnika, koje su zadnjih godina potpuno zamrle.
6. Omogućiti redovne filmske predstave, za koje postoji veliko interesovanje.
7. Postaviti stalnog ljekara u ambulanti, osnovati preventivnu medicinsku patronažnu službu, te organizovati redovna savjetova-lišta pedijataru i ginekologu.
8. Posebno u Crmnici, privrednim mjerama ublažiti emigraciju stanovništva.

ZAKLJUČAK

Sa aspekta vitalnih događaja, jugozapadni dio bazena Skadarskog jezera može se podijeliti na dva dijela, dio prema albanskoj granici, koji čine Krajina i Šestani i dio prema Jadranskoj magistrali, koji čini područje Crmnice.

Dvadesetogodišnja analiza nataliteta i mortaliteta odojčadi, pokazala je sljedeće rezultate. Privredno i kulturno manje razvijeni dio prema albanskoj granici ima visoku stopu nataliteta, koju ne-izbježno prati i visoki mortalitet odojčadi. U Crmnici, koja je bliža glavnim saobraćajnicama i privredno razvijenim sredinama — Titogradu i Primorju, gde je privredni i prosvjetni nivo stanovništva na višem stepenu, natalitet i mortalitet odojčadi pokazuju, u istom periodu, dvostruko nižu stopu.

Zajednička i ohrabrujuća karakteristika za cijelo područje, jeste da natalitet i mortalitet odojčadi postepeno opadaju. U Crmnici, zbog enormne emigracije, natalitet pokazuje zabrinjavajući pad. Selektivnim, privrednim i zdravstvenim mjerama, moguće je ove probleme ublažiti.

LITERATURA

1. Programi mjera zdravstvene zaštite za opštinu Bar (1961—1980).
2. Radusinović, P. (1964): Skadarsko jezero i njegov obodni pojas. Grafički zavod, Titograd.
3. Statistički godišnjaci SRG (1961—1979).
4. Vuksanović, P. (1975): Kretanje nataliteta u opštinama Bar i Ulcinj 1961—1971. i faktori koji su na njega uticali. Zbornik radova VI kongresa preventivne medicine I: 239—242.

Julijana VUKSANOVIĆ

BIRTHRATE AND MORTALITY OF INFANTS IN SOUTHWESTERN PART OF LAKE SKADAR

Summary

The South-West coast of the Skutari Sea can be divided into two areas from the medical point of view: Krajina and Šestani are situated at the border of Albania and Crmnica nearby the Yugoslav coastal road.

The analysis with respect to birth and death rates in babies over 20 years shows classical results.

The area at the Albanic border (Krajina and Šestani) has a low economical and cultural standard. Here the big rate of birth correlates with that of babies' death. In the other area (Crmnica) the traffic roads and the economy (particularly Titograd and the South coastal area), the living standard and popular education developed to a considerably higher degree compared with the areas at the Albanic border. Thus the rates of birth and death in babies are only half as high.

According to the results of the analysis these rates show a gradually falling tendency. Thus it is possible to moderate the problems by specific economical improvements and medical measures.

